

O knjigi z več vidikov

Gregor Kocijan; Martin Žnideršič: Knjige in bralci II, Ljubljana, 1980, izdal Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS, 88 str.)

Po šestih letih se je prvi Kocijanovi publikaciji o knjigah in bralcih pridružila druga, po obsegu še enkrat zajetnejša. Kot soavtor se tokrat pojavlja tudi znani založniški strokovnjak Martin Žnideršič. Metodološko se anketa, ki je dala gradivo za drugo knjigo, zgleduje pri prvi (izbor vzorčnih družin je potekal iz vrst radijskih in televizijskih naročnikov), spremembe pa so v tem, da so bili 1973 anketirani vsi člani izbrane družine (1312 oseb), to pot pa le po en član v družini (1455 oseb). Anketa se ukvarja le z odraslimi po 18. letu.

Kot so anketni rezultati kljub vsej reprezentativnosti le bolj ali manj ilustrativni (tudi sami dobljeni odgovori so bolj ali manj zanesljivi), jih vendar vzemimo take, kot so, in si iz njih ogledimo sedanji položaj knjige in branja v Sloveniji.

Glede na raziskavo 1973 se je pokazal pri sedanji bralni napredek: 1973 ni prebralo nobene knjige 47,6 % anketiranih, zdaj pa le 33,7 %. Vidne statistične izboljšave se kažejo še pri številu vpisanih bralcev v knjižnicah in številu izposojenih knjig, izredno pa se je povzpelo članstvo knjižnega kluba Svet knjige (od 17900 konec leta 1974 na 138280 konec leta 1978).

Kocijanova študija (razdeljena na poglavja: Prosti čas in knjige, Ne berejo knjig, Bralci knjig, Kupovanje knjig (napisal Martin Žnideršič), Obveščanje o knjigah, Vzorec in metodologija raziskave (napisala B. Kostanjšek in S. Micki) se dotika knjige v razponu od trgovsko-finančne strani (založba–knjižarna–knjižnica–bralec) do kulturno-prosvetne (knjige kot izhodišče izobrazbe in estetskih užitkov). Kocijan bolj poudarja knjigo-vsebin kot knjigo-predmet (str. 8), seveda pa to najstvo ne more omajati trdih in neogibnih poslovnih dejstev. Študija obravnava (dobro) knjigo kot vrednoto, kot (še vedno) najpomembnejši vir človekove izobrazbe in duhovne bogatitve. Branje je tako način človekovega aktivnega (samo)spoznavanja in komunikacije s svetom (z drugimi). Za branje je seveda potreben čas, zato se študija utemeljeno ukvarja z odnosom prosti čas: knjiga. Največja tekmica knjigi je nedvomno televizija, ki pa vendar koga še pripelje (nazaj, dalje) h knjigi (prim. vpliv nadaljevanj po romanih na branje teh romanov), razen če ni od nje (televizije) že povsem zasvojen. Druga stvar je branje časnikov in revij, saj del populacije pride v branju samo do tu.

V poglavju o nebralcih so raziskani različni motivi, zakaj ljudje ne posegajo po branju (po leposlovnih, strokovnih in znanstvenih, družboslovnih knjigah). Normalna in pričakovana je ugotovitev, da je branje odvisno od izobrazbe, saj je največ nebralcev z nepopolno osnovno šolo. Nebralci knjig pa le berejo (deloma) vsaj nekatere časnike in revije (prednjačita Nedeljski dnevnik in Jana), pa stripe in dr. romane (ter podobne publikacije). Nebralci pa vseeno kupujejo knjige (predvsem za otroke).

Tudi poglavje o bralcih raziskuje, zakaj ljudje berejo (anketna vprašanja so npr. takale: 1) čutijo potrebo po branju, branje jih veseli, 2) branje širi obzorje in znanje, 3) v knjigah iščejo odgovore na vprašanja, ki jih mučijo, 4) z branjem se zamotijo, da jim ni dolgčas, 5) tudi drugi okrog njih berejo, pa nočejo zaostajati . . .). Zanimivi so podatki, kaj bralci radi berejo: daleč na prvem mestu so zgodovinski romani in povesti (je to eskapističen motiv? beg od sodobnosti, od (vsako)dnevniških problemov?), zatem prozna dela starejše slovenske književnosti ter romani in povesti o NOB. Najbolj iskane uspešnice po anketi so: T. Svetina: Ukana, L. N. Tolstoj: Ana Karenina, A. Wambrechtsamer: Danes grofje celjski in nikdar več, A. Selinko: Désirée, F. S. Finžgar: Pod svobodnim soncem itd. Lestvica najbolj branih pisateljev pa je takale: T. Svetina, H. G. Konsalik, L. N. Tolstoj, A. Wambrechtsamer, M. Kranjec itd.

Z založniškega in knjigotrškega, torej neogibno predvsem finančnega stališča je pomembno poglavje o kupovanju knjig. Rezultati kažejo, da 61,4 % anketiranih kupuje knjige (približno 10 % več kot v raziskavi 1973). Razumljivo je, da kupovanje knjig narašča po izobrazbeni in dohodkovni lestvici. Pri načinu kupovanja imajo veliko vlogo (poleg knjigarn) zastopniki, naročanje po pošti in knjižni klub. Pri obveščanju bralcev o novih knjigah pa prednjačijo reklamni oglasi založb v dnevnem časopisju, drugo mesto pri obveščanju pa zavzemajo prijatelji, znanci, sorodniki. Zelo malo anketirancev prebira Knjigo (specializirano založniško revijico, ki je v knjigarnah na razpolago zastojl – to revijo same knjigarne pre malo približajo, ponudijo kupcem). Pomembna potencialna obveščevalka o knjigah utegne postati televizija, ki bi tako na neki način branje knjig podprla in ne le odvzemala knjigam bralce.

Kocijanovo in Žnideršičevo knjigo dopolnjujeta prilogi: prva vsebuje razne statistične odnose med bralci in nebralci, druga pa našteva leposlovne in druge knjige, ki so jih navedli bralci. Pri nizanju naslovov in imen se je pritihotapilo v tekst nekaj napak: pri P. Zidarju najdemo nave-

deno Umirajočo kmetijo, delo A. Zidarjeve, Ingo-
ličevo delo ni Društvo PGC, ampak Tajno društ-
vo PGC, roman Črni tulipan je napisal Dumas
oče in ne Dumas sin, pri Čehovu (če je slovenska
izdaja) gre za izbrana in ne za zbrana dela...

Glede na to, da še bolj ali manj trdno živimo na
robu Gutenbergove galaksije, je vloga pričujoče
raziskave ne le informativno zanimiva, marveč
tudi problemsko pomenljiva.

Andrijan Lah
Ljubljana

Hrvaški zbornik jezikoslovnih razprav*

Ob tridesetletnici ustanovitve nekdanjega Insti-
tuta za jezik i književnost JAZU, ki je pod vod-
stvom Antuna Barca začel z delom leta 1948, so
sodelavci današnjega Zavoda za jezik izdali vse-
binsko bogat in zanimiv zbornik. (Tu velja
pripomniti, da je bil prvotni inštitut leta 1952
reorganiziran, tako da od takrat dela *Institut za
jezik* posebej; leta 1977 je bil inštitut preimeno-
van v *Zavod* in vključen v *Institut za filologiju i
folkloristiku*; ne glede na ime je inštitut, ki so ga
vodili Stjepan Musulin, Mate Hraste, Ljudevit
Jonke, Božidar Finka in Antun Šojat, kontinuira-
no opravljal pomembne naloge kroatističnega je-
zikoslovja in praktično skrbel za kulturo knjiž-
nega jezika.) Zbornik je razdeljen na tri enote: na
uvodnem mestu objavlja Božidar Finka pregled
dela in dosežkov inštituta v treh desetletjih, jed-
ro zbornika sestavlja 13 razprav sodelavcev
(17–249), v zadnjem delu so razvrščene bibliog-
rafijske vseh sedanjih znanstvenih delavcev zavoda.

Iz Finkovega poročila je razvidno, da so delavci
inštituta v tem obdobju končali in objavili neka-
tera temeljna dela, s katerimi se pri raziskovanju
našega jezika srečuje tudi slovenist. Predvsem
gre za monumentalno slovarsko delo JAZU,
Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika, ki je začel iz-
hajati pred sto in enim letom in je bil s 97. zvez-
kom končan leta 1975; pri zbiranju in urejanju
gradiva za ta »vseobsegajoči« slovar (ima okrog
250 tisoč besed in imen, je slovar preteklosti in
sedanjosti (za to bodo izhajala še dopolnila) jezi-
ka, deloma je tudi etimološki idr.) je sodelovalo
več rodov filologov, med prvimi tudi naš Matija
Valjavec. Med velika dela hrvaške leksikologije
se uvršča *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili sr-
pskoga jezika*, ki ga je po rokopisu Petra Skoka
(umrl 1956) za tisk priredil član inštituta Valen-
tin Putanec (glavna urednika sta bila M. Deano-

vić in Lj. Jonke). Slovar je v štirih knjigah izšel
v nenavadno kratkem času (1971–1974). Med te-
meljna dela jugoslovanskega imenoslovja sodi
Leksik prezimena SRH (1976), ki sta ga uredila
Putanec in Šimunović; gre za slovar sodobnih
priimkov v sosednji republiki – z natančno oz-
načbo njihove razširjenosti, ki je v marsičem po-
vedna tudi za slovensko jezikovno ozemlje.

Delavci inštituta so sodelovali pri *Pravopisu*, ki
sta ga leta 1960 izdali skupno Matica Hrvatska
in Matica Srpska; prav tako so sodelovali pri na-
stajanju *Rječnika hrvatskosrpskog odnosno sr-
pskohrvatskog književnog jezika*, od katerega je v
cirilici izšlo vseh šest knjig, v latinici samo prvi
dve (A–K). V sodelovanju s slavističnim semi-
narjem v Kölnu je M. Hraste in za njim P. Šimu-
nović sestavil obsežni čakavski slovar srednje-
dalmatinskega otočja; Šimunović je pripravil
tudi izbor čakavskih narečnih tekstov z opisi po-
sameznih govorov. Inštitut je skupaj z dunajskim
slavističnim seminarjem (J. Hamm) pripravil slo-
var jezika gradiščanskih Hrvatov (nemško-gra-
diščansko in gradiščansko-nemško verzijo).

Med načrtovanimi slovarskimi deli je treba na
prvem mestu omeniti zamisel novega slovarja
hrvaškega knjižnega jezika; v začasnem ured-
ništvu delajo predstavniki inštituta (Finka, Puta-
nec, Šojat), katedre za sodobni knjižni jezik
(Anić, Silić) in Matice Hrvatske (Budak). Poseb-
no aktivno se delavci inštituta ukvarjajo s termi-
nološkimi vprašanji; v nekaterih območjih so
dela že zelo napredovala, npr. v izdelovanju slo-
varja pomorsko-ribiške terminologije.

Zaokroženo podobo hrvaškega besedja pa naj bi
dobili s kajkavskim slovarjem, ki ga v uredništvu
B. Finke prav tako pripravlja inštitut; z delom so
začeli že leta 1963 in so doslej iz več kot 450 kaj-
kavskih virov zbrali nad milijon kartotečnih
enot. Slovar bo nenadomestljiva pomoč tudi pri
zgodovinski in etimološki razlagi slovenske lek-
sike.

Med slovničnimi deli inštituta gotovo zasluži po-
zornost *Priručna gramatika hrvatskog književnog
jezika* (1979), ki so jo pod vodstvom zdaj že po-
kojnega Pavešića sestavili mlajši sodelavci (Ma-
lič, Peti, Znika, Barić, Lončarić, Zečević), in naj bi
predvsem zapolnila vrzel pri pouku jezika v
srednjem in višjem šolstvu. Kot eno svojih osred-
njih nalog pa načrtuje inštitut izdelavo velike
akademijine slovnice, katere koncept so pripra-
vili že pred leti, zdaj pa v glavnem uredništvu B.
Finke slovnico pišejo predvsem zunanji sodelavci:
M. Mogaš – uvodni del; D. Brozović – fonetika,
fonologija, naglas, morfonologija; S. Težak – mor-
fologija; S. Babić – besedotvorje, R. Katičić –

* *Rasprave Zavoda za jezik* Instituta za filologiju i folkloristiku, knjiga 4-5, Zagreb 1979, str. 302 (odg. urednik Antun Šojat).